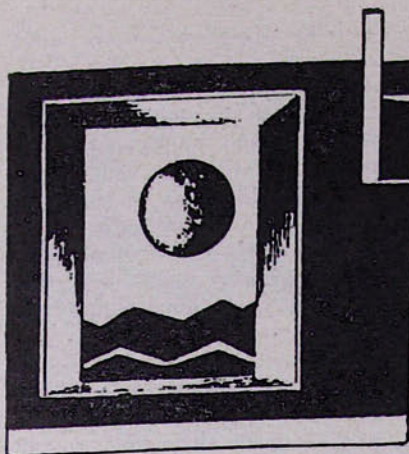

ԷԿՈՒՄԵՆԻԿ

ԿՅԱՆՔ

ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐԻ ՀԱՄԱԾԽԱՐՀԱՅԻՆ ԽՈՐՀՐԴԻ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԸ

1975 թ. նոյեմբերի 23-ից մինչև դեկտեմբերի 10-ը Քենհայի մայրաքաղաք Նայրոբիում տեղի ունեցավ Եկեղեցիների համաշխարհային խորհրդի հինգերորդ համաժողովը, որը գումարվում է յոթ տարին մեկ անգամ: Համաժողովի աշխատանքներին մասնակցում էին ԵՀԽ-ի անդամ 270 եկեղեցիների հոգևորական և աշխարհական պատգամավորներ՝ ժամանած աշխարհի հինգ ցամաքամասերի բազմաթիվ երկրներից, ԵՀԽ-ի վարչական անձնակազմը և նրա աշխատակիցները՝ Ժնևից: Համաժողովին հրավիրվել էին նաև ԵՀԽ-ի ոչ անդամ եկեղեցիներից բազմաթիվ դիտորդներ, խորհրդականներ, միջազգային զանազան կազմակերպությունների, քրիստոնեական խորհուրդների, այլ կրոնների ներկայացուցիչներ, հյուրեր, ինչպես նաև ուղիղի և հեռուստատեսության աշխատակիցներ, միջազգային մամուլի թղթակիցներ՝ թվով ընդամենը շուրջ 2500 հոգի:

Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի որոշումով, իբրև Հայաստանյայց եկեղեցու ներկայա-

ցուցիչներ, համաժողովի աշխատանքներին իրենց մասնակցությունը բերեցին Հյուսիսային Ամերիկայի հայոց առաջնորդ տ. Թորգոմ արքեպիսկոպոս Մանուկյանը, Երուսաղեմի հայոց պատրիարքության դիվանապետ տ. Ծաֆե արքեպիսկոպոս Աճեմյանը, Անգլիայի հայոց Հայրապետական պատվիրակ և հոգևոր տեսուչ տ. Ներսես եպիսկոպոս Պողապալյանը, Մայր Աթոռի դիվանապետ և Միջեկեղեցական հարաբերությունների բաժնի վարիչ տ. Արսեն եպիսկոպոս Բերբերյանն ու նույն բաժնի ընդհանուր քարտուղար Պարզև Ծաֆազյանը:

Տաճկ Կիլիկիո Աթոռի կողմից համաժողովին մասնակցում էին տ. Գարեգին արքեպիսկոպոս Սարգսյանը, տ. Արամ վարդապետ Բեշիշյանը և օրիորդ Թեմի Սիմոնյանը:

ԵՀԽ-ն սույն համաժողովի համար նշանաբան էր ընտրել «Հիսուս Քրիստոսն ազատագրում է և միացնում»:

Համաժողովի աշխատանքներն սկսվեցին

նունքերի 24-ի աստվածության՝ ԵՀԽ-ի նախկին գլխավոր քարտուղար դոկտ. Վիտեր Նուբիի նախագահությամբ: Տեղական մի շարք եկեղեցիների ներկայացուցիչների կողմից բարիգալստյան և ողջույնի ուղերձների ընթերցումից հետո ժողովում հաշվետու ընդարձակ գեկուցումով հանդես եկավ ԵՀԽ-ի կենտրոնական կոմիտեի նախագահ դոկտ. Մ. Թոմասը:

Համաժողովն ուշադրությամբ լսեց նաև ԵՀԽ-ի գլխավոր քարտուղար դոկտ. Ֆիլիպ Փոթթրի բովանդակալից գեկուցումը:

Հետագա օրերի ընթացքում առանձին գեկուցումներով լիագումար նիստերում հաջորդաբար հանդես եկան մի շարք պատգամավորներ, որոնց գեկուցումները նվիրված էին հետևյալ թեմաներին. «Ռ՝վ է այդ Հիսուս Քրիստոսը, որն ազատագրում է միացնում», «Որպեսզի բոլորը լինեն մեկ», «... Որպեսզի աշխարհը հավատա», «Գեր-իշխանության և ճնշման շղթաներից դուրս», «Ստեղծագործություն, տեխնոլոգիա և մարդու վերապրումը», «Կանաչ բեղաշրջման ընթացքի մեջ գտնվող աշխարհում»: Վերոհիշյալ բոլոր գեկուցումներն էլ, որոնց շուրջ գրավոր առանձին մեկնաբանություններով և լրացուցիչ տարակից գեկուցումներով հանդես եկան տասնյակ հոետորներ, բազմակողմանիորեն բննարկվեցին համաժողովի կողմից:

Դոկտ. Մ. Թոմասի հաշվետու գեկուցման մեջ կենտրոնական տեղ էր հատկացված ավետարանչությանը: Այդ կապակցությամբ գեկուցողն առաջ քաշեց մի շարք այժմեական հարցեր, ինչպիսիք են, օրինակ, Քրիստոսի գործի կարևորությունը եկեղեցուց դուրս, այն կապը, որ գոյություն ունի դիալոգի և ավետարանչության միջև մի կողմից ու ավետարանչության և ընկերային պարտավորության միջև՝ մյուս կողմից՝ դրանք հանձնելով համաժողովի ուշադրությանը: «ԵՀԽ-ի քրիստոնեաներին հանգամանքը, — շեշտեց նա, — ստիպում է նրան աշխարհը դնել իր աստվածաբանական տեսիլքի կենտրոնում: Աստվածաբանությունը կենդանի կմնա միայն այն դեպքում, եթե այն դրվի եկեղեցու և աշխարհի հանդիպման կետում»:

Այնուհետև դոկտ. Թոմասը, իր գեկուցման մեջ ընդհանուր գծերով ներկայացնելով Էկումենիկ շարժման զարգացման ու առաջընթացի պատկերը, նշեց. «Նյու Դել-հիի և Ուփսալայի համաժողովներից հետո Էկումենիկ մտացավ երկու կարևոր մեծ մղումներ, որոնք, աստվածաբանորեն արտահայտվելով, զգալիորեն տարբերեցին նրան նախորդ ժամանակաշրջանից: Առա-

ջինն այն աստվածաբանական բախումն էր, որն առաջ եկավ քրիստոնեական երեք մեծ շարժումների՝ «Հավատո և կարգի», «Գործնական քրիստոնեության» և «Առաքելությունների միջազգային խորհրդի» միաձուլումից: Միմյանցից անկախ այս երեք մեծ շարժումները միացան իրար՝ կազմելու համար մի հզոր հոսանք, որ, աստվածաբանական և հոգևոր մակարդակի վրա, իսկույն առաջնորդեց Էկումենիկ երեք մեծ մտահոգությունների համատեղ կենսագործմանը. դրանք են՝ միություն, առաքելություն և ծառայություն:

Այդ մղումներից երկրորդը օրավուր աճող գիտակցումն էր ժամանակակից աշխարհի իրականությունների և նրա աստվածաբանական անդրադարձումը Էկումենիկ մի վրա: Եվ այդ զգացվեց երեք ձևով. Արևելյան Եվրոպայի, Աֆրիկայի, Ասիայի, Լատինական Ամերիկայի բազմաթիվ եկեղեցիներ իրենց հետ բերեցին ու ԵՀԽ-ին հաղորդեցին իրենց ժողովուրդների, ազգերի և ցեղերի հույսերը, տենչանքներն ու պայքարները: Էկումենիկ մի պատմության մեջ, առաջին անգամ լինելով, այդ եկեղեցիները դադարեցին այլևս արևմտյան եկեղեցիների բնությանը հանձնված ինչ-որ արտաքին առարկաներ լինելուց՝ դառնալու համար ապրող, կենդանի իրականություններ, որոնք բաղկացուցիչ մասն են կազմում ԵՀԽ-ի քրիստոնեական համայնքի: ԵՀԽ-ն սկսեց լսել նաև աղքատներին, լուսանցքի վրա գտնվողներին, բոլոր ճնշվածներին և իրավագրվածներին քրիստոնեական մի նոր ընկալումով: Բացի այդ, երբեքին տարիներին, աշխարհի տարբեր երկրների զանազան աշխարհական մասնագետներ սոցիալական մի շարք այժմեական հարցեր քննարկելու նպատակով ԵՀԽ-ի հետ ունեցան հանդիպումներ, որոնցից ամենակարևորը «Եկեղեցի և հասարակություն» համաշխարհային կոնֆերանսի ժամանակ տեղի ունեցած հանդիպումն էր 1966 թվականին: Բոլորովին վերջերս քաղաքական և սոցիալական գիտությունների հայտնի մասնագետներ հավաքվեցին եկեղեցու մի շարք աստվածաբանների հետ՝ միասնաբար ուսումնասիրելու, թե ի՞նչ է իրենց քրիստոնեական կոչումը և թե ի՞նչ պիտի լինի եկեղեցու առաքելությունը այսօրվա աշխարհում՝ մարդկության առաջընթացի, սոցիալական և ցեղային արդարության համար մղվող պայքարի ոլորտում»:

Իր գեկուցման ավարտին դոկտ. Թոմասը, անդրադառնալով ժամանակակից մարդկության առջև ծառացած բազմաթիվ խըն-

դիրների լուծման ճանապարհին ԵՀԽ-ին վերապահված առաքելությանը, եզրակացրեց. «Հի կարող լինել վավերական աստվածաբանություն՝ ծամանակակից աշխարհի և նրա առաջադրած խնդիրների առջև պատասխանատու մի կեցվածք հանդես բերելուց դուրս: Եվ դա՝ հանուն մարդկային արժանապատվության...: Աշխարհի հարցերը ԵՀԽ-ի այսօրվա գործունեության մեջ պետք է հանդիսանան նրա առավել լուրջ մտահոգությունը... Հին Կտակարանում Աստուծո արդարությունը հայտնվեց ճշդողների նկատմամբ վճռական մի դիրքորոշման մեջ՝ ի նպաստ անպաշտպանների, աղքատների և անարդարության զոհերի, աղքատագրության: Քրիստոսն ինքը ևս Աստուծո արդարությունը հայտնեց՝ աղքատների և անպաշտպանների կողմը բռնելով: Եկեղեցին կարող է լինել իսկապես Քրիստոսի եկեղեցի, եթե նա չեղբայրանա աղքատների և իրավազրկվածների հետ: Եկեղեցին իրավունք ունի՝ նույնիսկ օգնելու աղքատներին, եթե նա ճշդողի դաշնակիցն է...»:

ԵՀԽ-ի գլխավոր քարտուղար դոկտ. Ֆիլիպ Փոթըրն իր զեկուցման մեջ համակողմանի լայն վերլուծության ենթարկեց աշխարհի ներկա կացությունը և այն դժվարությունները, որոնց բախվում է այսօրվա մարդկությունը՝ անելով նաև մի շարք խորհրդածություններ ԵՀԽ-ի բնույթի և նրա գործունեության շուրջ: Նա նշեց, որ ԵՀԽ-ն առանձնապես զգայուն վերաբերմունք է հանդես բերել այն խտովահույզ իրադարձությունների նկատմամբ, որոնք տեղի են ունեցել անցած յոթ տարիների ընթացքում աշխարհի տարբեր մասերում, մասնավորապես Վիետնամում և Մերձավոր Արևելքում, և որոնց հետևանքներն առավել կամ նվազ չափով զգալի են դարձել աշխարհի գրեթե բոլոր ժողովուրդների վրա:

Անդրադառնալով աշխարհի այսօրվա կացությանը՝ գլխավոր քարտուղարը համագումարի ուշադրությանը հանձնեց այն պարագան, որ ներկայումս մարդկության գլխին կախված ամենալուրջ սպառնալիքը հետզհետե լայնացող այն անդունդն է, որը գոյություն ունի հարուստների և աղքատների միջև ինչպես ազգերի ներսում, այնպես էլ նրանց միջև և որը ուղղակի հետևվանքն է հարուստների և հզորների շահի վրա հիմնված համաշխարհային մի անարդար տնտեսակարգի: «Եթե պատերազմական ամենասահարկու զենքերի գերաճը, քաղցը, թերասնումն ու սովը, շրջապատող միջավայրի կեղտոտումը, աշխարհի բարիքների անհավասար բաշխումը, հա-

րուստների և աղքատների, զարգացած և թույլ զարգացած երկրների միջև ստեղծված անդունդը լուրջ սպառնալիքներ են և ծանրանում են մարդկության նսկատագրի վրա, — նշեց դոկտ. Փոթըրը, — մյուս կողմից՝ միախառնված է հաստատել այն շարժումը, որ տեղի է ունենում հակառակ ուղղությամբ: Այսօր ամենուրեք պետությունների և ժողովուրդների մեջ դրսևորվում է հետադիմադարձ աճող առողջ մի գիտակցություն, որի արդյունքն են պետությունների միջև կնքված ռազմական, տնտեսական և առևտրական բնույթի բազմաթիվ համաձայնագրերը: Վերջերս, երկարատև բազում ջանքերից հետո, կնքվեց Եվրոպայի անվտանգության և համագործակցության վերաբերյալ համաձայնագիրը: Ժողովուրդներն այսօր ձգտում են իրենք որոշել իրենց ազգային ճակատագիրը: Նրանք հաստատում են իրենց իրավունքը՝ տնօրինելու իրենց բնական հարստությունները: Եթե մեր ժամանակի հարցերն ունեն համաշխարհային բնույթ և, հետևաբար, պահանջում են համաշխարհային չափանիշով գործունեություն, անհրաժեշտ է և հրամայական՝ շարժման մեջ դնել ամբողջ աշխարհի քրիստոնյաների ուժերը, որպեսզի նրանք աշխատեն ու գործեն այդ հարցերի լուծման համար: Եվ հենց այդ է, որ ջանաց անել Եկեղեցիների համաշխարհային խորհուրդը անցած յոթ տարիների ընթացքում... Ի քրիստոս մեր ունեցած հավատը մեզ դարձնում է նոր տղամարդիկ և նոր կանայք, որոնք կոչված են միանալու Աստուծո գործին՝ ստեղծելու համար մարդկային մի նոր կարգ, որտեղ պիտի հաղթանակեն ճշմարտությունն ու արդարությունը: Այս իմաստով ըմբռնված հավատը թմբադեղ չէ, այլ մեր մեջ գործող առաջնիչ մի մեծ ուժ, որ, Աստուծո ծրագրի համաձայն, ձգտում է կերպարանափոխել նրա ստեղծած աշխարհը սիրո, ուրախության և խաղաղության թագավորության... Սրանում է մեր կոչումը որպես եկեղեցիներ և քրիստոնյաներ: Սրանում է մեր հանդիպման խոր իմաստը սույն համաժողովում որպես հավատի, հույսի և սիրո եղբայրական համայնք»:

Ծոշափելով եկեղեցիների միության հարցը, գլխավոր քարտուղարն իր զեկուցման վերջում նշեց, որ վերջին համաժողովից ի վեր մեծ ջանքեր են գործադրվել ԵՀԽ-ի կողմից՝ հասնելու համար միության վերաբերյալ փոխադարձ լավագույն մի հասկացողության, և որ անհրաժեշտություն միությունը այն բարդ իրադրության շրջանակի մեջ, ուր ապրում են եկեղեցիներն այսօր

ՆԱԶՈՐԵԻՒ ԵԶԽԻ Ե ՀԱՄԱԺՈՒՄՆԵՐ ՎԵՐԱԴԱՐՈՒՄԻ ԺԱՆԱՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ ԲՈՒՄ ԵՎ ՀԱՅ ՊԱՏՎԻՐԱԿՈՒԹՅԱՆ ԱՆՂԱՄԱՐՆԵՐԸ
ԿԶԻՐԻ ԿԵՆՏՐԱԼ ՆԱԽԱՐԱՐԱՆԻ ԱՌՁԵՎ

թե՛ միմյանց միջև և թե՛ իրենց ու մարդկային հասարակության միջև գոյություն ունեցող հարաբերությունների պայմաններում: «Եկեղեցիների համաշխարհային խորհուրդը ստեղծվել է,—շեշտեց նա,—օգնելու համար եկեղեցիներին՝ առաջ զնալու քրիստոնեական տիեզերական մի հասարակության իրականացման ուղղությամբ, հասարակություն, որին մաս կազմեն բոլոր եկեղեցիներն անխտիր ամեն տեղ: Այս համաժողովում մեր պարտականությունն է բացահայտել, թե ինչպե՛ս և ի՞նչ միջոցներով ԵՂԽ-ն կարող է դառնալ Աստուծո առանձնաշնորհյալ գործիքը՝ հասնելու համար այդ նպատակին գալիք տարիների ընթացքում: Համաժողովն իր առաջադրանքի մեջ ձևափոխված կլինի, եթե մենք չկարողանանք առաջ շարժվել նոր տիպի հավաքական մի հարաբերություն ստեղծելու համար անդամ եկեղեցիների և ԵՂԽ-ի միջև՝ իրենց կյանքի ու գործունեության բոլոր մակարդակներում... Դա, անտարակույս, չափազանց դժվար գործ է, թանկ արժող մի էկոմենիզմ, որովհետև հարցականի տակ է դնում մեր բոլոր գաղափարներն ու ավանդական դիրքերը: Բայց դա միակ ճանապարհն է, որը թույլ կտա մեզ ազատագրվելու ի Բրիստոս՝ ի խնդիր ճշմարտապես եղբայրական, ճշմարտապես քրիստոնեական մի հասարակության իրականացման»:

Շուրջ երեք շաբաթ տևած համաժողովի աշխատանքներն ընթացան բավականին բարդ կառուցվածք ունեցող ժողովական համակարգով: Համաժողովին մասնակցող անդամ եկեղեցիների բոլոր ներկայացուցիչները, ըստ իրենց նախընտրության, բաժանվեցին վեց մասնախմբերի, որոնք, նախօրոք պատրաստված ծրագրի համաձայն, մանրամասնորեն ուսումնասիրեցին համաժողովին առաջարկված վեց մեծ հարցեր.

ա. Խոստովանել Բրիստոսին այսօր:

բ. Ի՞նչ է պահանջում միությունը:

գ. Որո՞նում եղբայրական հասարակության (տարբեր հավատալիքների, մշակույթների և գաղափարախոսությունների տեր մարդկանց համատեղ որոնումը):

դ. Դաստիարակություն ի խնդիր ազատագրության և հատարակության:

ե. Անարդար կառուցվածքներ և պայքար ազատագրության համար:

զ. Մարդու զարգացումը (իշխանության, տեխնոլոգիայի և կյանքի որակի երկլիմի բնույթը):

Այս վեց մասնախմբերից յուրաքանչյուրն իր հերթին ստորաբաժանվեց երեք կամ

չորս առանձին ենթախմբերի, որոնցում քննության առնվեցին վերոհիշյալ վեց զրկալոր թեմաներից բխող կրոնական, ընկերային, քաղաքական մի շարք այժմեական հարցեր, ինչպես, օրինակ, ծեսի նշանակությունը, ավետարանչություն, տեսանելի միության որոնում, կանանց ազատագրություն և իրավահավասարություն, զինաթափում, պայքար ցեղային խտրականության դեմ, մարդկային իրավունքներ, ճնշված ժողովուրդների ազատագրություն և այլն:

Այս մասնախմբերի աշխատանքներին զուգընթաց եկեղեցիների ներկայացուցիչները բաժանվեցին 15—20 հոգուց բաղկացած ութսուն «աշխատանքային խմբերի», որոնք ութ նիստերի ընթացքում քննարկեցին համաժողովի գլխավոր թեման իր բոլոր կողմերով, միաժամանակ ուսումնասիրության առարկա դարձրին աստվածահայտական որոշ ընթերցվածներ՝ հարուցված հարցերի լույսի տակ: Այս խմբերից շատերը հետագայում իրենց եզրակացությունները ներկայացրին հատուկ մի հանձնաժողովի, որի պարտականությունն էր՝ համաժողովի անունից պատրաստել մի փաստաթուղթ և այն ներկայացնել ընդհանուր ժողովին՝ ի հաստատումն, որպեսզի այնուհետև հրապարակվի մամուլում:

Բացի վերոհիշյալ մասնախմբերից և աշխատանքային խմբերից, ժողովը բաժանվեց նաև չորս մեծ միավորների, որոնք իրենց հերթին ստորաբաժանվեցին սամանափակ թվով մասնակիցներ ընդգրկող խմբակների, որոնց կողմից և լայն քննարկման ենթարկվեցին Ուփսալայի համաժողովից մինչև Նայրոբիի համաժողովն ընկած ժամանակաշրջանում ԵՂԽ-ի կատարած աշխատանքները:

Այս չորս միավորները, որոնք մի տեսակ հրապարակային վիճաբանությունների բընույթ ունեցող հավաքույթներ էին, ուսումնասիրության առարկա դարձրին հետևյալ նյութերը.

ա. ԵՂԽ-ի ընդհանուր քարտուղարության և ուղղակիորեն նրանից կախված մյուս բաժինների քարտուղարությունների գործունեությունը՝ իր բոլոր երեսներով:

բ. Հավատո և կարգի միավորի գործունեությունը, որի ձգտումն է ժամանակակից մարդկության մեջ զարգացնել հավատը, տարածել քրիստոնեությունը, ուղիներ որոնել եկեղեցիների միությունն իրականացնելու և այդ ճանապարհով նաև նպատակելու համար ամ-

բողջ մարդկային հասարակության միությունը:

գ. Արդարություն և ծառայություն միավորի գործունեությունը, որի նպատակն է նպաստել արդարության և կայուն խաղաղության հաստատմանն այսօրվա աշխարհում: Այս խմբում քննարկվեցին գլխավորապես ժամանակակից միջազգային քաղաքական դրությունը, մարդկային իրավունքների հարցը և քաղաքական ու ռազմական կոնֆլիկտների մեջ ներգրավված շրջանների կացությունը:

դ. Դատախարակություն և հավատի վերանորոգում միավորի գործունեությունը: Այստեղ քննության առնվեցին ընդհանրապես դատախարակության և մասնավորապես քրիստոնեական դատախարակության հետ կապված զանազան հարցեր:

Վիճաբանական այս չորս միավորների առաջադրանքն էր հանձնարարություններ և առաջարկություններ ներկայացնել ԵՀԽ-ի ապագա գործունեության ծրագրի մշակման կապակցությամբ:

Վերոհիշյալ բոլոր խմբերում կատարված աշխատանքների արդյունքները, որպես գեկուցագիր, հանձնարարություն, առաջարկություն կամ հայտարարություն, հետագայում բերվեցին ընդհանուր ժողովին, լայն քննարկման ենթարկվեցին լիազումար նիստերում և մասնակի փոփոխություններով ու քվեարկությամբ հաստատվեցին համաժողովի կողմից որպես կարևոր փաստաթղթեր:

Հայաստանյայց եկեղեցու ներկայացուցիչները տեղաբաշխվել էին տարբեր աշխատանքային խմբերում: Նրանցից յուրաքանչյուրն իր գործուն մասնակցությունը բերեց որոշ մի մարզի աշխատանքներին՝ լինի ընդհանուր նյութերի ուսումնասիրման, լինի գործնական աշխատանքը կազմակերպող զանազան մարմինների աշխատանքների կապակցությամբ: Համաժողովի ամբողջ տևողության ընթացքում հայ եկեղեցու պատգամավորները շեշտեցին Հայաստանյայց և արևելյան մյուս եկեղեցիների ավանդություններից բխող գաղափարներ ու տեսակետներ, որոնք կարևոր մի նպատակ հանդիսացան մյուս եկեղեցիներից եկած և մյուս եկեղեցիներից տարբերվող տեսակետների առաջացման մեջ:

Համաժողովում քննարկված հարցերի մեջ կենտրոնական տեղ գրավեց եկեղեցիների միության հարցը: Այդ կապակցությամբ ցայտուն կերպով դրսևորվեցին երկու հակադիր տեսակետներ: Համաժողովի

մասնակիցներից ոմանք մեղադրում էին ԵՀԽ-ին այն բանում, որ նա իր մտահոգությունների առանցքն է դարձրել այսօրվա ընկերային-քաղաքական հարցերը՝ անհրաժեշտ չափով ուշադրություն չդարձնելով եկեղեցիների միության հարցին, մինչդեռ ԵՀԽ-ի գործունեությունը պետք է կենտրոնաձգված լինի ամենից առաջ այդ հարցի վրա՝ հետևակար ունենալով մարդու փրկության վերջնական նպատակը, որ է՝ հավիտենական կյանքն ի Տեր: Սրան հակառակ, ուրիշներ այն համոզումն էին արտահայտում, որ եկեղեցիների առաջնահերթ պարտականությունը պետք է լինի պաշարել ընկերային արդարության, ճշմարտության ազատագրության համար, և որ միությունը կարող է իրականացնել միայն այդ առաքելության ճանապարհին եկեղեցիների ստանձնած հասարակաց պարտավորության շուրջ: Եվ դա կլինի շատ ավելի կենդանի մի միություն, քան աստվածաբանական բանավեճերից, ավանդական տեսակետների քաղաքականություններից և դիալոգներից առաջացած միությունը:

Համաժողովում ԵՀԽ-ի ապագա գործունեության համար մշակված ծրագրի մեջ այս հարցի կապակցությամբ շեշտը դրվեց ընկերային, քաղաքական և մարդկային պայքարի մեջ քրիստոնեական եկեղեցիների ունենալիք մասնակցության վրա՝ եկեղեցին մեր օրերի աշխարհում մարմնացնելու մտահոգությամբ:

Համաժողովը առանձին կարևորությամբ քննարկեց կանանց ազատագրության, իրավահավասարության, եկեղեցիների ընդհանուր աշխատանքների ու մանավանդ մարդասիրական գործերի մեջ նրանց ունենալիք ավելի լայն մասնակցության հարցը: Այդ առնչությամբ համաժողովի կողմից ընդունված փաստաթղթում նշվում է, որ անդամ եկեղեցիները պետք է նյութական հատուկ միջոցներ նախատեսեն, որպեսզի կանայք ևս հնարավորություն ունենան աստվածաբանական մասնագիտություն ձեռք բերելու և մասնավորապես ստանալու բարձրագույն կրթություն: Բացի այդ, եկեղեցիները պետք է աշխատեն ապահովել կանանց գործունեությունը որոշումներ ընդունող եկեղեցական մարմինների մեջ: Անդամ եկեղեցիներն իրենց բոլոր միջոցներով պետք է ճնշում գործադրեն կառավարությունների և ազգային ու հասարակական այն կազմակերպությունների վրա, որոնք կանանց նկատմամբ վարում են ճնշման քաղաքականություն, և պաշտպան կանգնեն այն բոլոր կազմակերպությունների, որոնք աշխատում են վե-

րացնել կանանց հանդեպ գործադրվող խտրականությունը քաղաքական, տնտեսական, սոցիալական և եկեղեցական ապարեզներում:

Համաժողովի աշխատանքների մեջ պատշաճ ուշադրություն նվիրվեց մարդկային իրավունքների պաշտպանության հարցին: Համաժողովը ԵՀԽ-ին պարտավորեցրեց՝

ա. Իր հնարավորությունների սահմաններում հավաքել և տարածել ստույգ ինֆորմացիաներ, որոնք վերաբերում են մարդկային իրավունքների ոտնահարման դեպքերին:

բ. Օգնել եկեղեցու ղեկավարներին և քրիստոնյաներին՝ ամենայն բարեխղճությամբ կատարելու իրենց դժվարին պարտականությունը իշխանության չարաշահման և այլ կարգի անմարդկային արարքների դեմ, եթե այդպիսիք նկատվեն իրենց եկեղեցիներում, իրենց համայնքներում կամ երկրներում:

գ. Անհրաժեշտության դեպքում, տեղեկություններ ձեռք բերելու և օգնելու նպատակով, հատուկ խմբեր ուղարկել այնտեղ, որտեղ քրիստոնյաներ և այլ անձինք կարիք ունեն օգնության ու քաջակերանքի՝ հանուն մարդկային իրավունքների պաշտպանության իրենց մղած պայքարում:

դ. Հրապարակել հայտարարություններ ազգերի, խմբավորումների կամ անհատ մարդկանց հիմնական իրավունքների խախտման դեպքերի վերաբերյալ՝ ըստ էության լուսաբանելով խնդրո առարկա հարցերը՝ դրանով իսկ նպաստելու համար այդ խախտումների պատճառների վերացմանը:

ե. Նյութական և այլ միջոցներով օգնել բոլոր այն մարդկանց և խմբերին, որոնք, իրենց քրիստոնեական հավատից մղված, իրենց երկրներում պայքարում են մարդու իրավունքների պաշտպանության և արդարության համար ու այդ պատճառով ենթարկվում մշտական ճնշման, չարչարանքների, բանտարկության և հալածանքի:

Յեղային խտրականության հարցի կապակցությամբ համաժողովն ընդունեց հատուկ բանաձև: Այդ բանաձևում նշվում է, որ ցեղային խտրականությունն այսօր դարձել է համաշխարհային հարց և, հետևաբար, պարտավորեցնում է ԵՀԽ-ին իր ապագա գործունեության ծրագրի մեջ հատուկ տեղ հատկացնել այդ հարցին: Հարավային Աֆրիկան, որ ցեղային խտրականությունը դրսևորվում է իր ամենալայնագ ձևի մեջ, պետք է ԵՀԽ-ի անդամ եկեղեցիների առաջնահերթ ուշադրության առարկա դառնա: Ապարտեիդի քաղաքա-

կանությունը, ընդգծվում է բանաձևում, այդ երկրում հնարավոր չի լինի, եթե չվաճելի տեղի մեծ թվով քրիստոնյաների աջակցությունը: Եկեղեցիներն իրենց բոլոր միջոցներով պետք է աշխատեն կասեցնել զենքերի առաքումը Հարավային Աֆրիկա, պետք է պայքարեն, որպեսզի անհապաղ դադարեցվի Հարավ-աֆրիկյան պետության ֆինանսավորումը որոշ կառավարությունների և միջազգային արդյունաբերական խոշոր ընկերությունների կողմից, որոնք մասնակցում են ջերմամիջուկային գործարանների կառուցմանը այդ երկրում: Եկեղեցիներն իրենց ուշադրության առարկա պետք է դարձնեն նաև Հյուսիսային և Հարավային Ամերիկաների սևամորթ բնակչության, Ավստրալիայի և Նոր Զելանդիայի տեղաբնիկների, ինչպես նաև եվրոպական երկրներում աշխատող գաղթականների նկատմամբ գործադրվող ցեղային խտրականության մասնավոր դեպքերը: Մյուս կողմից՝ ամբողջ աշխարհի եկեղեցիները պետք է հսկեն, որ հեռավոր երկրներում ցեղային խտրականության վերացման համար իրենց գործադրած ջանքերի մեջ մոռացության չտան իրենց սեփական երկրներում դրսևորվող ցեղային խտրականության երևույթները հաղթահարելու անհրաժեշտությունը:

Համաժողովն իր աշխատանքների մեջ լայն տեղ հատկացրեց զինաթափման հարցին: Այդ հարցի վերաբերյալ ընդունված հայտարարության մեջ նշվում է, որ համաշխարհային երկրորդ պատերազմից երեսուն տարի հետո սպառազինությունը հասել է անհախընթաց մակարդակի: Վերջին տարիներին սպառազինությունների մրցավազքը սահմանափակելու ուղղությամբ պետությունների կողմից գործադրված ջանքերը հանգեցին այդ բնագավառում մի շարք համաձայնագրերի ստորագրման: Այդ համաձայնագրերն անշուշտ որոշ չափով նրպաստեցին քաղաքական կլիմայի առողջացմանը: Այդ տեսակետից առանձնապես նշանակալից եղավ Եվրոպայի անվտանգության և համագործակցության վերաբերյալ Հելսինկիի պայմանագիրը, որ եկեղեցիները դիտում են որպես հուստ նշան այսօրվա պատակտված աշխարհում: Եկեղեցիները պետք է համարձակորեն բարձրացնեն իրենց ձայնը հանուն արդյունավետ զինաթափման և ի նպաստ այն բանի, որ ժողովուրդները ցանկանում են և կարող են ապրել առանց այդ զենքերի պաշտպանության:

Համաժողովը հանձնարարեց ԵՀԽ-ի կենտրոնական կոմիտեին անհրաժեշտ մի-

շոցներ ձեռք առնել՝ կազմակերպելու մի խորհրդակցություն, որի նպատակը լինի արգելք հանդիսանալ ռազմական ծախսերի աճին և միաժամանակ նախապատրաստել, ՄԱԿ-ի հովանավորության ներքո, համաշխարհային մակարդակով մի կոնֆերանս զինաթափման վերաբերյալ:

Մերձավոր Արևելքի դրության վերաբերյալ համաժողովն իր ընդունած փաստաթղթերում լուրջ մտահոգություն էր հայտնում այդ շրջանում օրավոր զարգացող ռազմական իրադարձությունների նկատմամբ՝ դրանք համարելով ծանր պատճառիք համաշխարհային խաղաղությանը: Փաստաթուղթը պաշտպանում էր մերձավորարևելյան տագնապի խաղաղ կարգավորման նպատակին ուղղված Անվտանգության խորհրդի հայտնի բանաձևի գործադրման անհրաժեշտությունը որպես հուսալի երաշխիք այդ շրջանում կայուն խաղաղության ապահովմանը: «Խաղաղությունը Մերձավոր Արևելքում, — նշված էր փաստաթղթում, — պետք է հիմնված լինի արդարության և շահագրգռված բոլոր կողմերի անվտանգության վրա: Նրանցից յուրաքանչյուրի բարօրությունը կախված է բոլորի բարօրությունից»:

Անդրադառնալով Երուսաղեմի հարցին, համաժողովն անհրաժեշտ համարեց շեշտել, որ աշխարհի միլիոնավոր քրիստոնյաների և միաստվածյան մյուս քույր երկու մեծ կրոնների՝ մահմեդականության և հուդայականության հետևորդների համար Երուսաղեմը միշտ մնում է որպես ներշնչման և կրոնական խոր ապրումների աղբյուր, և հետևաբար նրանց է վերապահված ստեղծումը այնպիսի պայմանների, որոնք թույլ տալին վերոհիշյալ երեք կրոններից յուրաքանչյուրի հետևորդների համար Երուսաղեմը դարձնել մի՝ բաց քաղաք, որտեղ նրանք կարողանային հանդիպել միմյանց և ապրել միասին: Մյուս կողմից՝ համաժողովն ընդգծեց, որ Երուսաղեմում և նրա շրջակայքում գտնվող քրիստոնեական սուրբ վայրերը մեծ մասամբ պատկանում են ԵՀԽ-ի անդամ եկեղեցիներին: Համաձայն սուրբ վայրերի վերաբերյալ հաստատված ստատուկվոյի, ոչ մի եկեղեցու իշխանություն, ինչպիսի դավանության էլ այն պատկանի, չի կարող հավակնել, որ ինքն է միայն ներկայացնում քրիստոնեական տեսակետը, և ոչ էլ այն արտահայտել բոլոր քրիստոնյաների անունից: Բացի այդ, համաժողովի կողմից ընդունված փաստաթղթում ասվում է. «Երուսաղեմի հարցը չի աամանադիակվում միայն սուրբ վայրերի պաշտպանությամբ: Այն օրգանապես կապ-

ված է մեր ժամանակի հավատալիքների և սուրբ քաղաքում ապրող համայնքների կյանքի հետ... Երուսաղեմի ապագա ստատուսի հաստատման հարցը պետք է քննվի Մերձավոր Արևելքի տագնապի կարգավորման շրջանակի մեջ՝ ամբողջությամբ վերցրած»:

Համաժողովը հանձնարարեց, որ Երուսաղեմի վերաբերյալ բոլոր հարցերը խորապես ուսումնասիրվեն այդ հարցով ուղղակիորեն շահագրգռված անդամ եկեղեցիների կողմից՝ հոռմեական կաթոլիկ եկեղեցու և մահմեդական ու հրեա կրոնական կազմակերպությունների հետ միասին:

ԵՀԽ-ի գործադիր կոմիտեի հանձնարարությամբ համաժողովի կողմից ԵՀԽ-ի անդամ ընտրվեցին ութ եկեղեցիներ, իսկ յոթ այլ եկեղեցիներ դարձան ԵՀԽ-ի գործակից անդամներ:

Համաժողովի քննարկմանը ներկայացվեց նաև ԵՀԽ-ի ապագա գործունեության ծրագիրը մշակող կոմիտեի պատրաստած զեկուցագիրը, որն իր մեջ ընդգրկում էր երեք հիմնական ուղեգծեր, որոնց պետք է հետևեր Եկեղեցիների համաշխարհային խորհուրդը իր առաջիկա գործունեության ընթացքում: Համաժողովը հաստատեց մեծապես ԵՀԽ-ի բարեփոխված կանոնադրության նախագիծը, որ կազմվել էր կանոնադրությունը քննարկող կոմիտեի կողմից և ներկայացվել ընդհանուր ժողովի հավանությանը:

Համաժողովի աշխատանքներին զուգընթաց հայ եկեղեցու ներկայացուցիչներն ունեցան առանձին տեսակցություններ, խլմբական հանդիպումներ ու խորհրդակցություններ համաժողովին մասնակցող մի շարք եկեղեցիների պատվիրակությունների հետ: Դրանցից կարևորագույնը արևելյան ուղղափառ եկեղեցիների ներկայացուցիչների հետ նրանց ունեցած հանդիպումն էր: Հանդիպման ընթացքում քննարկվեց արեվելյան քույր եկեղեցիների ներկայացուցիչների միջև առաջիկայում ոչ պաշտոնական մի խորհրդակցություն գումարելու կարելիությունը, խորհրդակցություն, որի նպատակը լինեի ուսումնասիրել վերոհիշյալ եկեղեցիները հուզող եկեղեցական, կանոնական, միջեկեղեցական բնույթի մի շարք հարցեր և, միաժամանակ, նախապատրաստել հետագայում արևելյան ուղղափառ եկեղեցիների պետերի հանդիպումը: Պատվիրակությունների անդամների միջև զույգավոր սկզբունքային համաձայնություն, որ սույն խորհրդակցությունը տեղի ունենա Մայր Աթոռ ս. Էջմիածնում՝ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի հրավերով:

Համաժողովի վերջին օրերին տեղի ունեցան ԵՀԽ-ի ղեկավար մարմինների ընտրությունները: Առաջին հերթին ընտրվեց ԵՀԽ-ի նոր նախագահության կազմը: Ըստ ԵՀԽ-ի սահմանադրության, նախագահության անդամների պաշտոնավարության շրջանը տևում է համաժողովից համաժողով, առանց վերընտրության իրավունքի: Վեց հոգուց բաղկացած նոր նախագահության անդամներ ընտրվեցին՝ Լենինգրադի և Նովոռոդի միտրոպոլիտ Նիկողիմը՝ ռուս պապոսյակ եկեղեցուց, Սինթիա Ուեդելը՝ Ամերիկայի եպիսկոպոսական եկեղեցուց, արքեպիսկոպոս Օ. Սընդիքին՝ Շվեդիայի լութերական եկեղեցուց, Ժ. Միգեզ-Բոնինոն՝ Արգենտինայի մեթոդական եկեղեցուց, գեներալ Տ. Բ. Սիմատուպանը՝ Ինդոնեզիայի վերակազմյալ ավետարանական եկեղեցուց, և Աննի Ջիաջջեն՝ Գանայի վերակազմյալ ավետարանական եկեղեցուց:

Համաժողովը միաձայնությամբ ԵՀԽ-ի պատվո նախագահ վերընտրեց Էկումենիկ շարժման բազմամյա գործիչ, ԵՀԽ-ի նախկին գլխավոր քարտուղար դոկտ. Վիսերտ Հուֆթին:

Դեկտեմբերի 6-ին տեղի ունեցավ նաև ԵՀԽ-ի ապագա գործունեությունը ղեկավարող գլխավոր մարմնի՝ կենտրոնական կոմիտեի ընտրությունը: 128 հոգուց բաղկացած նոր կենտրոնական կոմիտեի կազմում Մայր Աթոռն ունեցավ երկու ներկայացուցիչներ՝ հանձնիս տ. Ծաֆե արքեպիսկոպոս Աճեմյանի և տ. Արսեն եպիսկոպոս Բերբերյանի:

Համաժողովի օրերին պատվիրակությունների անդամները առիթ ունեցան ներկա լինելու եկեղեցական արարողությունների, տեղական եկեղեցիներում կազմակերպված Էկումենիկ աղոթքների, իրենց պատվին տրված զանազան պաշտոնական ընդունելությունների, ինչպես նաև այցելելու քաղաքի տեսարժան վայրերը: Հիշատակության արժանի է Քենիայի Հանրապետության նախագահ Ջոմո Բենիաթայի տված բացօթյա ընդունելությունը նախագահական պալատի ընդարձակ հրապարակում: Քենիայի զանազան ցեղախմբերի պատկանող երկսեռ պարախմբեր, իրենց ավանդական գույնզգույն տարազներով և աֆրիկյան զարդարանքներով, ավելի քան մեկ ժամ տողանցեցին և առանձնահատուկ ծողովրդական պարեղանակներով ու կշռությամբ շարժումներով ներկաներին ցույց տվեցին իրենց ցեղային պարերը: Համաժողովի նախագահի և ԵՀԽ-ի գլխավոր քարտուղարի ողջույնի ելույթներից հետո Քենիայի Հանրապետության նախագահը

բոլոր պատգամավորներին ողորկեց բարի-գալստյան սրտագին ու ջերմ մի ուղերձ՝ նախ տեղական առանձին լեզվով, ապա անգլերենով:

Դեկտեմբերի 10-ի երեկոյան համաժողովն ավարտեց իր աշխատանքները:

Հետևյալ օրը տեղի ունեցավ նորընտիր կենտրոնական կոմիտեի առաջին ժողովը, որը գումարեց երկու միաս: Երկրորդ միասի ընթացքում կենտրոնական կոմիտեի կազմից ընտրվեց ԵՀԽ-ի նոր գործադիր մարմինը: Կենտրոնական կոմիտեի նախագահ ընտրվեց Կանադայի անգլիկան եկեղեցու արքեպիսկոպոս Էդուարդ Սթոյթ:

Այսպիսով, երեք շաբաթյա լարված աշխատանքից հետո, փակվեց քրիստոնեության պատմության մեծագույն դեպքերից մեկը լինելու կոչված սույն համաժողովը:

ՄԱՅՐ ԱԹՈՐԻ ՊԱՏՎԻՐԱԿՆԵՐԸ ԵԳԻՊՏՈՍՈՒՄ

Մայր Աթոռի պատվիրակները Նայրոբիից հալոնքի վերադարձի ճանապարհին, համաժողովին մասնակցած այլ բույր եկեղեցիների պատվիրակությունների հետ, Եգիպտոսում մի քանի օրով հյուրը եղան դպրական եկեղեցու պետ Նորին Ամենապատվություն Ծենուդա Գ. Պատրիարքի:

Հայ եկեղեցու պատվիրակությունը, որի կազմում էին տ. Ծաֆե, տ. Արսեն սրբազանները և Պարզև Ծաֆազյանը, Կահիրե ժամանեցին դեկտեմբերի 12-ին և դիմավորվեցին Կահիրեի ազգային-եկեղեցական իշխանությունների ներկայացուցիչների կողմից:

Դեկտեմբերի 13-ին, շաբաթ օրը, հայ եկեղեցու պատվիրակությունը, ընկերակցությամբ Եգիպտոսի հայոց առաջնորդական տեղապահ տ. Ներսեն ծայրագույն վարդապետ Բապունյանի և Կահիրեի հայոց թեմական խորհրդի անդամ պր. Հովհաննես Քեհյալանի, պաշտոնական այցելություն տվեց Կահիրեի դպրոցների պատրիարքարան՝ Նորին Ամենապատվություն Ծենուդա Գ-ին, որը ջերմորեն ողջագուրվեց հայ եկեղեցու ներկայացուցիչների հետ:

Սույն այցելության առիթով տ. Ծաֆե արքեպիսկոպոս Աճեմյանն Ամենայն Հայոց Հայրապետի եղբայրական սրտագին ողջույնները հաղորդեց Նորին Ամենապատվությանը, որը, իր հերթին, հուզումով հիշեց իր այցելությունը Մայր Աթոռ ս. Էջմիածին՝ Հայոց Հայրապետին, և խնդրեց փոխադարձաբար իր եղբայրական սիրո զգացումները հաղորդել Նորին Սրբությանը:

Այնուհետև երկու քույր եկեղեցիների քարձրաստիճան հոգևորականների միջև տեղի ունեցավ ջերմ գրույց, որի ընթացքում Նորին Ամենապատվությունը կարևորությամբ անդրադարձավ երկու քույր եկեղեցիների հարաբերությունների վրա՝ ցանկություն հայտնելով, որ այդ հարաբերությունը մեր օրերում է՛լ ավելի սերտանալու էկունենիկ ոգով, աստվածաբանական, վարդապետական դիպլոմների միջոցով, ինչպես այդ պատահել էր այս տարի, սեպտեմբերին, ս. Էջմիածնում կայացած միջ-եկեղեցական ժողովի առիթով:

դեցիների համաշխարհային խորհրդի՝ Նայրոբիում գումարված հինգերորդ համաժողովի արդյունքների և այդ համաժողովում հայ եկեղեցու մասնակցության մասին՝ շեշտելով համաժողովի կարևոր նշանակությունը մեր օրերի քրիստոնեական եկեղեցիների պատմության մեջ, հոգուտ եկեղեցիների ապագա ցանկալի միության և աշխարհի խաղաղության:

Նույն օրերին Կահիրեում էր գտնվում նաև, որպես հյուրը Ծեմոտա Գ Սրբազան Պատրիարքի, ռուս պրավոսլավ եկեղեցու պատվիրակությունը՝ գլխավորությամբ Լե-

Ձեռնադրությունից մի պահ

Դեկտեմբերի 14-ին, կիրակի օրը, Կահիրեի հայոց ս. Գրիգոր Լուսավորիչ եկեղեցում ս. պատարագ մատուցեց տ. Զավեն եպիսկոպոս Չինչինյանը և կատարեց երեք սարկավագների ձեռնադրությունը՝ իր խրատական քարոզի մեջ վեր հանելով այդ արարողության հոգևոր, ազգային նշանակությունը թեմի եկեղեցական կյանքի համար:

«Տէր, ողորմես»-ից առաջ քարոզեց նաև տ. Ծահե արքեպ. Աճեմյանը, որը մախ Ամենայն Հայոց կաթողիկոս Վազգեն Ա Վեհափառ Հայրապետի ողջույններն ու օրհնությունը հաղորդեց եգիպտահայությանը, ապա հանգամանորեն խոսեց Եկե-

նիզգրադի և Նովգորոդի միտրոպոլիտ Նիկողիմ արքեպիսկոպոսի:

Դեկտեմբերի 15-ին, երկուշաբթի օրը, երեկոյան ժամը 18-ին, Կահիրեի հայոց ազգային-եկեղեցական իշխանությանց սրբ-տագին հրավերով, հայոց ս. Գրիգոր Լուսավորիչ եկեղեցի այցելեց ռուս եկեղեցու պատվիրակությունը, որը հանդիսավորապես դիմավորվեց տ. Ծահե, տ. Զավեն, տ. Արսեն սրբազանների, տ. Ներսէս ծայր. վարդապետի, եկեղեցու քահանա հայրերի, թեմական և քաղաքական ժողովների անդամների, երեսփոխանների, եկեղեցու տիկնանց հանձնախմբի ու հայ մամուլի ներկայացուցիչների կողմից, և ապա տաճարի

գանգերի դողանքների ներքո «Հրաշափառ»-ով մուտք գործեց եկեղեցի, ուր տեղի ունեցավ Էկումենիկ աղոթք: Արարողության ավարտին, հանուն եգիպտահայ համայնքի, առաջնորդական տեղապահ հայրուորքը ֆրանսերեն մի ուղերձով ողջունեց ներկայությունը տ. Նիկողիմ միտրոպոլիտի և ռուս եկեղեցու պատվիրակության մյուս անդամների՝ շեշտելով հայ և ռուս եկեղեցիների դարավոր բարեկամության կարևորությունը նաև մեր օրերին՝ Էկումենիկ շարժման այս ժամանակաշրջանում, բարեկամություն, որն է՛լ ավելի է ամրապնդվում Ամենայն Հայոց Հայրապետ Նորին Սրբություն Ս. Ս. Վազգեն Ա.-ի և ռուս պապության եկեղեցու պետ Նորին Սրբություն Պիմեն Պատրիարքի գահակալության օրերին՝ հոգուտ քրիստոնեական եկեղեցիների սերտ համագործակցության, ժողովուրդների բարեկամության և աշխարհի խաղաղության:

Տ. Նիկողիմ միտրոպոլիտն իր հերթին ռուսերեն մի ուղերձով շնորհակալությամբ և երախտագիտությամբ պատասխանեց տ. Ներսեն ծայրագույն վարդապետի ողջույնի խոսքին, ջերմ գոհունակություն հայտնեց իր և ռուս եկեղեցու պատվիրակության հանդեպ Կահիրեի հայ համայնքի կողմից ցույց տրված եղբայրական այս սիրալիք վերաբերմունքի համար՝ վեր հանելով մանավանդ Մայր Աթոռ սուրբ Էջմիածնի օրհնության ներքո և Ամենայն Հայոց կաթողիկոս Վազգեն Ա.-ի հովվապետության օրով հայ եկեղեցու կատարած քրիստոնեական, մշակութային, հայրենասիրական ու խաղաղասիրական առաքելությունը հայ ժողովրդի ծոցում: Տ. Նիկողիմ արքեպիսկոպոսը նույնքան կարևորությամբ անդրադարձավ մեր օրերին, հանուն ժողովուրդների եղբայրության և աշխարհի խաղաղության, ռուս և հայ եկեղեցիների համագործակցության և նրանց միջև քրիստոնեական կապերի ամրապնդման անհրաժեշտությանը:

Այնուհետև ռուս եկեղեցու պատվիրակությունն առաջնորդվեց տեղի հայոց առաջնորդարանի ընդունելությանը դահլիճ, ուր

տեղի ունեցավ ջերմ ընդունելություն և հյուրասիրություն՝ ի պատիվ հյուրերի:

Այստեղ ևս տ. Նիկողիմ միտրոպոլիտն ու տ. Ծաֆե արքեպիսկոպոսը ողջույնի և բարիգալատյան ջերմ խոսքեր փոխանակեցին ռուսերեն և ֆրանսերեն լեզուներով, որոնք կրկին անգամ արտահայտում էին հայ և ռուս եղբայրական ժողովուրդների, ինչպես նաև երկու եկեղեցիների միջև գոյություն ունեցող անքակտելի բարեկամությունը, մանավանդ մեր ազգային հայրենական վերածննդի այս օրերին:

Դեկտեմբերի 16-ին, երեքշաբթի օրը, տ. Ծաֆե արքեպիսկոպոսը վերադարձավ Երուսաղեմ, իսկ տ. Արսեն եպիսկոպոսը և Պարզև Ծաֆազյանը, տ. Ջավեն եպիսկոպոսի ուղեկցությամբ, մի քանի օրով այցելության մեկնեցին Ալեքսանդրիա:

Դեկտեմբերի 20-ին հայ եկեղեցու պատվիրակները վերադարձան Կահիրե:

Հետևյալ օրը, դեկտեմբերի 21-ին, տ. Արսեն եպիսկոպոսը պատարագեց և բարոգեց Կահիրեի հայոց ս. Գրիգոր Լուսավորիչ եկեղեցում:

Կահիրեում և Ալեքսանդրիայում գտնվելու օրերին հայ եկեղեցու պատվիրակները հանգամանորեն հետաքրքրվեցին թեմի եկեղեցական, ազգային, մշակութային կյանքով, այցելեցին տեղի հայ մշակութային կենտրոնները, ջերմ մեծնորոտում հանդիպումներ և զրույցներ ունեցան եգիպտահայ համայնքի ազգային իշխանությանը ներկայացուցիչների ու ժողովրդի հետ և իրենց դասախոսություններով խանդավառեցին եգիպտահայությանը:

Դեկտեմբերի 21-ին Մայր Աթոռի պատվիրակները հրաժեշտ տվեցին տ. Ջավեն եպիսկոպոսին, Եգիպտոսի հայոց առաջնորդական տեղապահ տ. Ներսեն ծ. վարդապետին, ազգային-եկեղեցական մարմինների ներկայացուցիչներին և լավագույն տպավորություններով վերադարձան Մայր Աթոռ այն համոզումով, որ այսօր էլ եգիպտահայ տիրախմամ թեմը գտնվում է եկեղեցական, ազգային, մշակութային իր կենսունակության մեջ:

ՊԱՐԳԵՎ ԾԱՀԱՍԶՅԱՆ

